

СВО

ПалгIайчен «Даъхен лорабой» ганзо новкъостал ду СВО ветеранашта

3

БАЛХА ГОВЗАЛ

Историкаш хургболча ИнгГУ студентий архивера болх бовзар чакхдаьлар

4

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ПАЛГIАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№28 (12755)
Кимарса
бутт,
23 ди, 2026 шу

12+

Газет арадувл 1923-ча шера майтсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хъарак»
яха орден
еннай

www.serdalo.ru Дзен сердало vk.com/gserdalo @gserdalo

Хьалхара хьувкъам

Мехкарча ялатий кхашкара хьал тохкаш, хилар вай Мехкада

2

КХЕРАМЗЛЕ

Мехкарча МЧС керттерча оагIон болхлой, наьха хьашташ кхоачашдара тIехьа къахьегаш ба

5

Йоккха яхь

Ерригача Россе Iаддалхой чемпионате ваха хилар вай Мехкада

8

Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас тІахьийхар, СВО бІухой дезал цахаддаш хьаллацара

ГІазданаькъан Ахьмад

Республикан Пачча-хьалкхен кхетаче йолаш, ГІалгІайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас белгалдир; СВО доакъашхой йоакхо яр Іаьдала болхлой хьалхара декхар да, аьнна. Цо иштта хьалхадаьккхар бейнача бІухой дезалашта, цахаддаш, массадолча боарамашка новкъостал лоаттаде дезилга.

«Оаш кхетаде деза, цу фусамашка хьал даим

миштад ховш хила дезилга, царна фу эш хьожаш, малагІа хаттараш кхоачашде деза хьожаш хила деза. Россее президента массадолча Іаьдала доакъошта хьалхашка декхар оттадаьд къаьстта терко лоатаяр лаьрххІача операце бІухошта, цар дезалашта. Из новкъостал цкъа даь Іе йиш яц, хІара денна, массайолча оагІорахьа хила деза из, республикагара доал деча даькъ тІа кхаччалца. Ший декхар кхоачашдеш мел варлархІа веза. ХІаьта бейнарий дезал - уж турпалхой

дезал ба. Вай царца къаьстта лерхІаме хила деза; баркал оалаш, фу эш хьожаш. Из вахарца бувзабенна болх хинна Іац, из вай эхь хилара, нах хилара хаттар да», - аьлар Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас.

ЛаьрххІача операце доакъашхошта терко лоаттаяр паччахьалкхен керттера декхар да, аьнна, белгалдаьккхар ГІалгІайчен Кулгалхочо. Цо яхачох, юкъярлоно бІухой лоархІаш хиларо хьагойт вай Даьхенцара безам а. Из да керттера декхар.

Мехкарча ялатий кхашкара хьал тохкаш, хилар вай Мехкада

Оздой Іийса

Ялат чуэцаш бола болх дІаболабаьча кхашкара хьал мишта латт хьожаш хилар вай мехкада Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьла. Ахархошца къамаьл деш, балхаш ханнахьа, боагІаца боараме дІахьош дий хьожаш, терко еш хилар мехка кулгалхо.

«Вай мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас белгалдир, ялат чуэцара болх лертІа, хила безача тайпара чакхбаккхар республиканна лоархІаме долга», - йоах «Сердалога» мехкадаь зарбан болх лелаберашкара кхаьчача хоамо. Белгалде деза, цу лоархІамеча гІулакха юхьиг гІадвугаш йолга. Хьалхарча мукха эзар гектара тІара дикка боарам болаш ялат чуицад ахархоша.

ДІадахача кІира баьча балхах дийцар мехкарча ЦУРе

ГІазданаькъан Ахьмад

ДІадахача кІира мехкарча бахархошкара 117 хаттар кхаьчар мехка доал деш болча ОагІонга. Хьалха хинначул 31% кІезигагІа да уж.

«Сердалога» ЦУРа болх-лоша дувцачох, эггара дукхагІа хаттараш Наьсарера да – 67 (57%). ШоллагІаца моттиге латт Шолжа-Шахьар – 12 (10%), кхоалагІаца моттиге МагІалбик латт – 10 (9%). ДукхагІа дола хаттараш массахана санна ЖКХ дувзаденна да – 89 (76%). Деррига хаттараш шеший оагІонцарча министервошка дІакхачийтад, ма хулла сихагІа болх дІахьоргболаш, тохкам бергболаш.

Политолог волча Гращенков Ильяс мах оттабир, ГІалгІайчен Кулгалхочун политически лоархІама

Баркинхой Мурад

Политолога, моттигера политика дегІаяра Центра кулгалхочо Гращенков Ильяс белгалду, ГІалгІайчен кулгалхо Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлан балха моттиг чІоагІлуш хилар. Губернаторий лоархІамах АПЭКа баьча кердача хоамах, республикан кулгалхо белгала йолча моттиге латт, из 51-ча мугІарера 43-ча мугІаре кхаьчар (хІанз из ва 36-ча мугІаре - «Сердало» газет).

БархІ лагІа лакхваларо тарелар Мехкадаьна, регионашкарча политически даькъ тІа чІоагІбенна ца латтача кулгалхошта юкьера лоархІамеча наьха тоаба юкье хила, язду Гращенков Ильяс. Кьилбаседа Кавказа федеральни куранна цу тайпара хувцамаш лоархІаме да. СКФО моттига кулгалхочун дика ціи йоакхаш хилар тийша да, из наха

дика вовзаш хиларал совгІа, цун Москвацара бувзам лакхача боарам тІа хиларах, цо регионера хьал лерттІа тІахьожам болаш леладалах, шийна федеральни центро хьалхашка оттадаь декхараш цунна кхоачашде харах.

«ГІалгІайчен кулгалхочун таро хилар кІезиг-кІезига воалаш мехка халача хьалашкара аравала. ХІанз хьалхарча аргІарІа латтараш инвестице проекташ, промышленность дегІаяр, балха керда моттигаш хьаххоллар да. ЛоархІаме да политически оагІув чІоагІа хилар а. Из хьажац дукха къамаьлаш дувцарца хІаман кхоачам бе. Цун балха керттердар - паргІатта дІахьош бола административни болх. Президентца, премьер министраца хулача кхетаченаша, республикан керттера проекташ хьаллоацаш хиларо, из хьал дІадодаш хиларо хьагойт цу тайпара вІашагІбелла болх нийса хилар.

Федеральни центра гуш да из хьал денгара ди массаза доал тоалуш хилар, ГІалгІайчен кулгалхоша шоашта хьалхашка оттадеш дола декхараш дика кхоачашдеш хилар», - йоах политолога.

Бакъда, сийлен моттиг лакхаяр, аьнна; дикача моттиге вар, аьнна, кхоачашхулаш дац моттигера деррига декхараш. ХІаьта а Гращенков Ильяс белгалду керттердар - Келамата-

наькъан Махьмуд-Іаьла политически хьала кулгалде ховш хилар, цудухьа ГІалгІайче аший боарамах дегІайоагІаш латт.

Цхьайолча хана кулгалхочун керттера толам коталонца боаккхаш хилац, из гуш хулмохк дикача хьалашка баларца. Къаьстта из да тахан Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьланна карагІдаьннар.

АвтоВАЗ 60 шу дизарца даькъалабийцар вай Мехкадас

ГПазданаькъан Ахьмад

60 шу дизарца АвтоВАЗа болхлой даькъалабийцар вай мехкадас Келаматанькъан Махьмуд-Іаьлас. Укх тІехьарча шерашка дикка чІоагІбеннаб вай мехкаи автоконцернни юкьера бувзам. Цу оагІонца лоархІаме моттиг дІалоацаш хилар 2021-ча шера маьцхали бетта республике керттера дилер LADA оагІув «Магас – Лада» хьаеллар. Цу заводу арахецаш йола хІамаш тахан вай мехкахошта юкье дикка яьржа, дика лоархІаш, маьха а еза йоацаш я.

«Цу оагІонца лоархІаме моттиг дІалоацаш да кьонабарий шоай гІулакх дикка шьарде аьттув хургболаш кьахьегар. 2023-ча шера вай мехка венача хана, АО «АвтоВАЗ» президентаца Соколов Максим Юрьевичаца юкьера бувзам чІоагІбара тІехьа кхоачашде дезараш белгалдир оаха.

Кьона болхлой кийчбеш, студенташта юкье из говзал йоржаеш, бахархошта болх бе моттигаш Іалашьеш кьахьега дезилгах дийцар. Тахан цу балхага гІолла пайда хиннилга гуш да вайна. Вай мехкара кагирхой тахан Тольяттерча заводе из говзал Іомаеш, цига болх шьарбеш кьахьегаш ба.

Мехка эггара йоккхагІа йолча завода тоабан юкье кьахьегаш ба уж. Цу гІулакхо хьагойт, российский йоккхаца компанеца мехко бувзам лоаттабар кьонабарашта, ерригача республиканна пайда беш а диканна а долга», - язду вай мехкадас ший Телеграм-оагІон тІа.

ДІахойодача хана шоай хІама иштта тоадеш, аьттонца, беркатаца кьахьегаш, лакхаленашка кхача, толамаш даха даькъалабийцар АвтоВАЗе кьахьегараш вай Мехкадас.

ГІалгІайчен «Даьхен лорабой» ганзо новкъоостал ду СВО ветеранашта

Баркинхой Мурад

Карара шу дІадоладелча денз, «Даьхен лорабой» ганза моттигерча филиало мах боацаш юридически новкъоостал дир СВО 50 совгІа ветерана, бейнача бІухой дезалашта. Цу тайпара болх дІахьу, бе-беча моттигаша шоайла бувзам

лелабеш. Укх тІехьарча хана, говзанчаша цхьана бархІаззанах тІаийцар прокуратуро, Паччахьалкхен юридически бюрос, иштта Адвокатий, мехка Нотариальни палаташа дакъа лоацаш. Цхьана из болх дІахьуш хиларо таро лу наьха хІара дехар сихагІа тахка, цунна жоп дала.

«ДукхагІа наьха хаттараш дувзаденна да тІема ветерана каьхаташ Іалашдарца, иштта кредита ха тІехьаяккхар дезараш а нийслу. Цу юкье да лаьттанца дувзаденна хаттараш.

Бокьонаш лораяра новкъоостал дар тха балха керттера да, иштта гІо ду маьршача вахарга уж сихагІа баргболаш, цар за-

конах доагІаш дола хьашташ а кхоачашду», - аьлар тхоца кьамаьл деш «Даьхен лорабой» ганза викалаша.

Ганзо дІахо а, каст-кастнах тІаэцаш, царна массайолча оагІорахьара юридически новкъоостал деш болх дІахьу, дІахо а из болх иштта дІабахьа лаьрхІад.

СВО бІухошта 12 тонн кхача бахьийтар мехкарча УФСБ болхлоша

ГПазданаькъан Ахьмад

ТІема аренашка лелача вай бІухой оагІув хьаллоацаш ба УФСБ болхлой.

«Къаман фронт. Деррига а Коталонна!» яхача проекта гІолла, вай бІухошта 12 тоннага кхоачаш ханахьа талхаш боаца тайп-тайпара кхача бахьийтар цар.

«ТІема аренашка лелача бІухошта яа атта хургйола хІамаш я уж. Из тайпара терко хьалха массехказа яьяр УФСБ болхлоша. Шоашта мога-

чих мехках, цІенах хьегаш лелача вай къаман кьонгий оагІув хьаллоацаш ба уж. Укх деношка Іокхоачаргьа уж хІамаш ийца йода машин», - дийцар «Сердалога» Къаман фронта моттигерча оагІонна хьалха латтача Тенканаькъан Башира.

СВО доакъашхошта гІо деш хиларах, доккха баркал аьлар президентски болама хьинардараша Россе ФСБ моттигерча оагІон болхлошта. Цхьана хиларца мара аьттув балац лаьрхІачунга кхача. Коталонга бодача наькъ тІа лоархІаме да из.

Россе Іалама Министерствос хьаллаьцар, ГІалгІайчен Шолжа хин йистош чІоагІьяр

Оздой Іийса

ГІалгІайчен Іалама Министерствон кулгалхочун Мизенаькъан Микаила федеральни министра гІончаца Корольков Максимаца балха тІехьа кхетаче йолаш, теркама юкье хилар Шолжа хин бердаш чІоагІдара дош. Из деш да мехка юрташ хих кІалхарьяха.

«Цига йийцар ши моттиг. Хьалхарьяр - Эбарга-Юртарча Чкалова урам тІара бердий йистош чІоагІьяр духьа гІирсаш

хьалдар. Цига шин оагІорахьара доагІа хиш вІашагІкхеташ хиларах, уж сихлуш моттиг я, из бахьан долаш наьха фусамашка, коашка чудувл. Из моттиг 1,9 км йІаьха я, берда шин оагІорахьара цо лорадергда 141 цІа. Цига вах 770 сар. ШоллагІа моттиг - Шолжерча Крупская урамах я, цига кхерамеча хьале нийслу 84 цІагІа баха нах (504), ишттачарех я ишкол-интернат, ден-бус цига Іеш дола 230 бер, берий беш. Ювчача моттиге хьалбеш бола гІирс хургба 1,85 км. Из эшаш хилар чІоагІду

кхело баьча тохкамо, из беча хана цу юкье яр «Центррегионводхоз» ФГБУ, Малхбузен-Каспийски БВУ, МЧС, иштта моттигера доал ду Іаьдал, цар дІалаьрхІар бахархой дехараш», - аьлар «Сердало» газетага моттигерча Іалама Министерствос.

Кхетачен чаккхе еш, Корольков Максима уж шаккхе а проект кхоачашьяр хьаллаьцар. Из болх дІаболабара каьхаташ кийча да. ХІанз де дезар да маьхашка хьажар, дІадодача ахчан хоадам бар. Из кхоачашдар тІадилад, цу оагІон болхлошта.

Мехка накъаваънна саг

Гаънарча шерашцара дагалоацам

Гарчакханаъкъан Сали

Мехкарча цихезача наъха вахар, цар дегаахар, даржашка лакхбалар зийча; къаьгга гуш хул уж мишта, мичахъа, мел накъабаъннаб шоай къаманна. Укх шера дукха ха йоацаш 70 шу дизад дика хламаш карагидийннача, ший къаман оагIув хьаллоацаш хъавенача, шийга кхаъча гIанд сий долаш леладаъча Iамарханаъкъан Хьусена Iалихана. Деррига цо мел даъ дикаш дийца варгвац, хIаьта а лоацца дагалоацаргда вай цунна карагидийннача беркатеча гIулакхех цхьадараш.

Хьусена Iалихан ваъ хиннав 1956 шера Фрунзе, вай къам мехкадъаккха лийннача шерашка. Вай цIадаъхкача ишкол яккхачул тIехьагIа, цо дийшад лакхарча дешара шин моттиге, цкъа Москве культуран институт яккхай цо, дIахо Нохч-ГIалгIай пачча-

хьалкхен университетете экономиста говзал Iомаяй. Дукхача а бехктокхамеча а балхаш тIа хиннав из тайп-тайпарча ханашка. Шолжа-ГIалий тIарча исбахьален пхьоаллен фабрике къахьегма дакъа кулгалхочун болх ле-лабаъб, Советски эскаре гIулакх деш хиннав, «Грознефта» комсомола тоабанна керте лаьттав Iалихан. Афганистане ВЛКСМ ЦК гIонча волаш ха яккхай. Цул тIехьагIа, комсомола Нохч-ГIалгIай обкома секретарь волаш къахьийгад. Из ха цIаккха йиц-лургIоацаш йисай са дег чу.

Цу заман чухъа комсомола обкомо къонача йоазонхошта юкъе Нохч-ГIалгIай республике гIолла дIакхайкаяяр нохчий литературан ларде лаьттача БадиевгIар Салида цIерагIа литературан яхъ. Цига дакъа лаца йиш йолаш бар прозаикаш, драматургаш, поэт-аш. Яхъе дакъа лаца дагахъа чу-деннача йоазошка кхелахой хъе-жачул тIехьагIа, котало яккхча-

раш гулбир комсомола обкома секретара Хьусена Iалихана кабинетете. Цига бар нохчий а, эрсий а, гIалгIай а къамах бола къона деша говзанчаш. Царна совгIаташ дIадала кийчвеннавар Iалихан. Тайп-тайпара дар цига тийнна совгIаташ, поэзе дакъе котваьннача сона, Хьусена Iалихана делар токаца лела истола тIа лоаттаду электронни сахъат. Баьдеча цIагIа а сийрда таьрахъаш хъаьбокхаш, гургал беташ дар из, саг сомаваккха везаш моттиг хилча. Из сахъат духхьал сона накъадаьнна ца Iеш, эшаш хулар чарахъ а чкъаьрахо а волча лоалаха ваьхача эрсечу-нна. Iуйрийна ше сомаваоккхарг-волаш, дийхе хьора цо из цкъаза.

ДIахо Iалихана болх баьб парте обкома Илмани дешареи дакъа кулгалхочун гIонча волаш. Iамарханаъкъан Iалихан хиннав РФ Паччахьалкхен Думан депутат, вай республика кхоллача хана хъаь хиннача оффшорни

дакъа администраце кулгалхо. Цу хана со болх беш вар «Наьсарен оаз» яхача газете. Цихезача мехкахочунца вIашагIкхетар хилар са. ДукхагIа тха къамаьл дувзаденна дар оффшорни дакъа балхаца, карагIдаьннарашца, аргIанарча шера республикан бюджетата - цун дефицитаца а профицитаца а - дувзаденна. ГIалгIай мехка президенталла харжа оттаваъ а хиннав из.

Карарча хана а ший мехка, цун наха гIо деш, оагIув хьаллоацаш хъавоагIа Iалихан. Цунна карагIдийнна доккхий гIулакхаш бахъан долаш, «КарагIдаьннарах» яха орден енной вай мехкахочоа, иштта дукха да цун кхьдола совгIаташ а. Дикка боккхача дезала да ва Хьусена Iалихан. Ший дезала а мехка а накъавоалаш, бIаь шера из вахар лов тхона цун 70 шу дизача шера.

Историкаш хургболча ИнгГУ студентий архивера болх бовзар чакхдаьлар

ГIазданаъкъан Ахьмад

Мехкарча университетете историкаш болаш, шоллагIча курсе деша студенташ паччахьалкхен архиве шоай дешарца лоархIаме дола хIамаш довзара тIехъа ха дIахьош хилар.

Архиве дуккхача шерашка лорадеш долча лоархIамеча каьхаташцара болх, иштта кхьдараш дайзар царна. Университете шоаша Iомадаьр укхазарча балхаца дIачIоагIде аьттув бар, кхоана историкаш хинна, мехка лоархIамеча моттигашка къахьегма лерхIача студентий.

«Архивиста гIулакх мел боккха-

ча къахьегмамах латташ да хайра студенташта. Архиве къахьегара-ша истореца, архиверча балхаца дувзаденнача хаттарех, ребусех латта кхетама хьал тохкаш йола программа кийчъаьяр студенташ-та», - йоах «Сердалога» мехкарча паччахьалкхен архивера бенача хоамо.

Дукха хIама дайзар студенташта архиве ха дIахьош. Аьттонца шоай дешара никъ дIабахъа, дийша баьлча къаман пайдане болаш къахьегма дакъалабийцар уж архиверча болхлоша. Исторически Илма довзара никъ боккха, шера ба, цунга хъежжа, историкаш хила лаьрхIарашта ха дезараш а дукха да.

Хьехархо, йоазонхо, боккхача дезала нана

Малсаганаъкъан Iайшет яь 70 шу дизарга

Гарчакханаъкъан Сали

Малсаганаъкъан Iайшет эггара хьалха сона яйча денз, кIезигагIа дале а 50 шу гаргга хургда. Цу хана со Нохч-

ГIалгIай паччахьалкхен университета 2 е 3 курсе деша вагIар. Юххе гIолла тIехъьянна, университетета хьалхарча корпус лагIаш тIагIолла хьалчуйодача къонача кхалсагагахъа дIахьежа:

- ДIахъажал, дIахъажал! - аьлар соца латтача новкъоста.
- Сенга хъажа ях Iа? - хаьттар аз.

- Из дIайода кхалсаг малий хой хьона? Оарцхой Ахьмада фусам-нана я хьона из?

Цецвалар а цатешар а вIашагIьийра са дег чу, лоасанна кIай коч ювахш йола гетгара къона кхалсаг яр сона гуш хиннар. Ахьмад, бакъдар аьлча, цул дикка воккхагIа вар. Куцсибат долаш саг яр Iайшет, моллагIча сага а езалургIолаш.

Цу хана из дешаш яр университетета шоллагIча курсе, хетаргахъа аьлча.

Цун фусам-да Малсаганаъкъан Ахьмад дика вовзаш вар еригача Шолжа-ГIаланна а, хьаштдале ерригача ГIалгIайченна а. Дукхача хана денз, университетете эрсий а доазол араьхарча а литературан кафедре болх беш вар из, доцент волаш. Цхьаькха цхъа моттиг а яр из шерра възийташ, из вар гIалгIай драматурга АртагIа Оарцхой воI, масанена дагайоагIа аьнна хет сона цо язъь «Салихъат» яха пьеса.

Iайшет ше Чакхенаъкъан Мухьмада йоI я. Из яьй 1956 шера Кимарса бетта 27 дийнахъа Казахстане. Вай Сибрера цIадаьхкачул тIехьагIа, цар дезал баьхаб Шолжа-ГIалан Заводской а Старопромысловски а кхале-

наш вIашагIкхетача моттиге. Iайшет деша яьгIай №50 йолча юкъерча ишколе. ДIахо кондитера дешар дийша, цу лостамагIа болх беш хиннай. Цу балха тIа а белггалара толамаш хиннад цун.

1976-ча шера, ший ткьо шу даьннача хана, деша йоагIа из Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университетете. Из ха яр Iайшет духхъашха сона яйзар а. Кьона а хоза а йоI яр из. Цигара дешар даьлча, цо къахьег хьехархой училище, Нохчий паччахьалкхен университетете, цу заман чухъа чакхийоаккх аспирантура. ДIахо дукха халонаш ла йийзай цун. 1993 шера, 7 бер дусаш, ла цун мар. Iайшета 4 воIи 3 йоIи да. Царца йоагIа из хIанз а лерттIа этта яланза йолча республике. Магаса эггара хьалхара яхархо я Iайшет а цун дезал а.

Карарча хана, пенсе яхьяле а, из болх беш я Наьсарерча Политехнически колледже. Хьехархо хиларал совгIа, из я йоазонхо а. Цо къахьег байташ, дувцараш яз деш. Дика вIаштIехъйоал цун публицистика. Цун йоазошта кепа ийиттай вай мехка арадийннача а арадувлача а журналаш тIа, газеташ тIа; Россе йоазонхой доккхийча юкъарча книжкаш тIа. Уж арадийннад тайп-тайпарча шерашка Москве а Петербурге а. Из я Россе йоазонхой а, Йоазонхой интернационални а Союзий доакъашхо. Дукха премеш, совгIаташ тийнад Мухьмада Iайшета, царна юкъе я Белинке, «Техьале» яха премеш; Пушкина, Бунина, Булгакова майдилгаш, кхыяраш. 70 шу дизарца дакъъалаювц хьинар дола нана, йоазонхо, хьехархо.

Бехктокхамца дувзадена раш геттара члоагла лархлар

Мехкарча МЧС керттерча оаглон болхлой, наьха хьашташ кхоачашдара тлехьа кьахьегаш ба

Гьагенаькъан Мартина

Влалла дагадоацаш нийслу сага вахаре хатар, моллагла адам корзагдоалаш дола хлама. Ци ялар, хий чухьадар, лаьтта ютакхар, иштта кхы-дола хатараш адамий дегаш-ка кхерам тоссаш, сатем боабеш долга хов вайна массанена. Иштта хлама нийсеннача хана; сабаре, хьаькьале хлама дладерзаде ховш бола нах ба эшараш. Россей вай мехкарча МЧС Керттерча моттига болхлой; 24 сахьата кийча хила безаш, моллагла дола хатар дладужаде говзал йолаш; хила безарех ба. Тахан уж декхара ш дика кхоачашдерех ба уж. «Сердало» газета интервью луш, Россей вай мехкарча МЧС Керттерча оаглон кулгалхочун глончас Шишин Александр шоай балхаца эггара лоархлемедаш белгалдир.

- Ци ялара кхерам бола денош хьаэтгача, бахархой кхерамзлен хьал лорадар мишта хул шун?

- 2026-гъа шу доладелча денз, глалгъай мехка ци яьнна 111 моттиг хилар, царна юкьера шийтта моттиг йокъаенна йоархлаш лотаяларца ювзаенна яр. Мехкарча Паччахьалкхен члоаглонца, МЧС Керттерча оаглон кулгалхоша хьалхадаккха, 2026-ча (№ 174) шера тушола бетта 16-ча дийнахьа баь соцам ба, ци ялара кхерам бола денош 2026-ча шера бекарга бетта 1-ча денгара 2026-ча шера ардара бетта 31-ча денга кхаччалца лоархлаш. Цераш ювлара кхерам бола ха латгача хана, эггара члоагларла лораде дезараш, фийла хила везараш белгалдеш болх длабихьаб оаха. Бешамашка, аренашка, шоаш бахача моттигашка цераш летаераш члоагла лоралуш хила беза денош да уж. Мехкарча паччахьалкхен, массайолча министерствошка дла-хьа дахьий-

тад уж каьхаташ. Цераш ювлара кхерам бола гьулакх геттара чоалхане дийрза хлама хуле, малагъа болх лоаттабе беза белгалду МЧС болхлоша. Иштта РФ Президента тладилла, шахьарашка, юрташка глолла дла-хьа ухаш, кхераме лоархлала моттигий хьал тохкаш ба мехка. Длабихьача балхах гучадаьннача кхоачамбоацарашта бехкебараш бехктокхаме эзаб, де дезар хьалхадоаккхаш кьамаьл даьд.

- Кьаьстга хьунашка хьал лорадеш моттиг ий вай?

- Йолаш я. Хьунашка церцара кхерамзлен хьал лорадеш ши моттиг я вай мехка - «Наьсарера хьунашка церцара кхерамзле лораю моттиг», «Шолжа кхалера церцара кхерамзле лораю моттиг». Таханарча дийнахьа 38 саг ва цу моттигашка кьахьегараш, 26 машин я, ерригаш (ГЛОННАС) яха навигационни спутникови гирсашца кийчъаь я.

- Ци йоае хий хьаийдеш йолча моттигий хьал, хьога хьаьтгача, мишта латт тахан мехка?

- Бляьстан хана оаха длабихьача тохкама балхо хьагойтачох, боаггача боараме цу гьулакха терко йиц аргдар аз. Таханарча дийнахьа укх мехка цу гьулакха кьоастаь латтараш 1639 моттиг я: 1326 цера духьалара гидранташ; 280 цу оаглонцара хий лоаттаду моттигаш; 26 «водонапорни башнеш»; хин моттигашкара 7 цу оаглонцара пирсаш. Цу ерригача 1639 хин моттигашкара хьал тохкаш, болх длабихьар республикерча МЧС Керттерча оаглон болхлоша. Длабихьача балхо хьагойтачох, 306 хий лоаттаде кийчъаьча моттигий хьал телха да. 249 гидрантий болх лертла бац (юкьерча боарам тлара 18,7%-га кхоачаш); иштта я 38 хин моттигаш (13,5%); 13 «водонапорни башнеш» (50%); хин моттигашка-

ра 6 цера духьалара балхацара пирсаш (86%). Белгалде деза, 2025-ча шерга хьежача, укх шера уж моттигаш дукхларла йолга - 29, 27 - гидранташ, 2-хин моттигаш. Хин моттигаш хлара шера дукхларла я, бакьда цар лерттла болх беш цахилар юкьерча боарам тлара 19 %-га кхоачаш хул.

- Цьаьца йолча моттигашка цу оаглонцара балхаца дувзадена кхоачамбоацараш латт тахан...

- Цера духьалара гидранташ, хин моттигаш йоацаш урамаш да тахан республике. Церцарча хатара юкье эггара лоархлемедаш хин моттигаш боаггача боараме хилар да (ИНППВ). Из гьулакх дикагъа латташ йола моттиг Шолжа-Шахьар я - кхоачамбоацараш берригача боарам тлара 11%-га кхоачаш хул, Инаркьера, Доала-Коара еррига 23 моттиг лерттла я. Эггара вогъ из хьал латташ йола моттигаш я Магас, Юкьера Ачалкхе, Соагланче, Керда Редант. Магасе таханарча дий-

цох. Эггара дукхларла баьцаш летаеш йола моттиг малагъа я хьожаш тлахьожаме болх лоаттабу оаха тахан. Моттигашкарча администрацешта керте латтарашка каьхат дохьийт, нахаца болх длахьош, кхаьч-кхаьчача цераш ца етгара уж тлахьехаш хила яхаш. Цераш ювлара кхерам бола ха хьаэтгача, кьаьстга члоагла лорадеш да из гьулакх МЧС болхлоша. Юртбоахаме моттигашта гонахьа лаьтта оахаш чакхбоал, ци дла-хьа глоргьоацаш. Цул совгъа, бахархошца кьамаьл деш, йокъаенна баьцаш, цьаьца совъаьнна хламаш летаеш дола гьулакх кхераме долга хьалхадоаккхаш рейдаш длакхухь.

- Длаьхача шера ци яьнна масса моттиг хилар укх мехка, бахьанаш малагъаш дар?

- 2025-ча шера укх мехка 456 моттиг хилар ци яьнна, царна юкьера 239 моттиг йокъаенна баьцаш лотаярах из хатар хинна яр (2057 га). Бахьанаш-м тайп-тайпара хул: ара Имеца ха латгача хана, ци йийзе йоховшар;

нахьа 112 гидрант (ПГ), 3 (ПВ) моттиг я, царна юкьера 28 ПГ, 1 ПВ тоаянза я - 25,2%. Юкьерча Ачалкхе 9 ПГ, 2 ПВ я, царна юкьера тоаянза 3 ПГ, 2 ПВ - 36, 3%, Соагланча 55 ПГ, 30 ПВ, тоаянза царна юкье 23 ПГ, 1 ПВ - 28,2%, Кердача Реданте 16 ПГ, 3 ПВ, царна юкьера тоаянза 7 ПГ, 1 ПВ - 42,1 %. Таханарча дийнахьа мехка 7 цу оаглонцара пирсаш я хин моттигашка, царех цаг мара лертла яц.

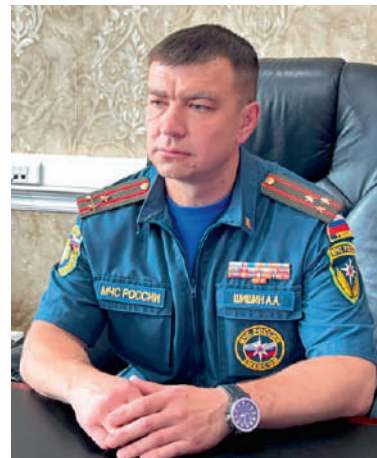
- Йокъаенна баьцаш, иштта совъаьнна хламаш вай мехка йоагаеш хиларах фу аргдар ла тахан?

- Глалгъайчен хьунаша длаьаьцар 84,198 га я, ерригача республикан доазон тлара 26, 96% хул из. Хьун доазонашца хоттаенна бешамаш, набахтенаш, экономикан моттигаш, берий лагераш яц вайцига. Бакьда, тахан федеральни оаглонца лораеш цьа моттиг я мехка. Из я «Аьрзи» яха паччахьалкхен лалама заповедник. Цун доазув - 35,2 эзар га - республикан доазонах 11, 18% хул

бераша цьаьца хлама лотаяр; йоагаш йола цилеторг, гъаьле йокхоссар. Йокъаенна баьцаш летаяра гьулакхах 3 000 000 ахчанга кхоачаш 86 административни протокол оттадир оаха.

- Хин моттигашка хатар хургдацаш, малагъа болх длакхухь тахан?

- Саг хила ваха хатар ца оттийтара тлехьа, ахкан хана нах эггара дукхларла гуллуш йолча моттигашка, лувча йиш йоацилга хоам беш дола улгаш оттадергдолаш хьалхадоах оаха администрацешта. Бахархошца кьамаьл деш, СМИ глолла масса-нега хоам беш хила беза лувча йиш йоацилга, кхераме долга. Саг хи чу ваха хатар ца хилийта, тайп-тайпарча программашка глолла болх длахьош ба укх шера мехкара МЧС болхлой. Хлаьта эггара лоархлемедаш да бахархоша шоаш из хлама кхетадар, ахкан хана бераш цьаь хин моттигашка цаахийтар, хи чу цабувлиятар. Геттара йоккха терко лоаттае езаш гьулакх да

из. ГИМС инспектораша, МВД болхлоша, гло дераша; Шолжа, Магъалбика, Наьсарен кхалешкарча МЧС болхлоша аха чакхдалалца длахьош ба из болх. Ахкан ха хьаэтгача ишколера, бийсаш йоахаш бераш йеш долча лагерашка цу оаглонцара болх длакхухь МЧС болхлоша. Спорт, дешара моттигашкарча бассейнашка наьк де йомабу уж; хин юхе болча хана, лораде дезараш белгалду. Цул совгъа, ценнах чуувтташ, длакхухь из болх бахархошца. Кьаьстга терко лоаттае езарех я хин моттигаш йола юрташ, шахьараш. 1120 цларга чуувтташ чакхбоалаш, 3000 совгъа нахаца кьамаьл деш болх длабихьаб, хлаьта царна юкьера 2100 бераш да.

- Бераш ма дий тахан эггара члоагларла лораде дезараш...

- Хи тла ухаш йола ха хьаэтгача, сага бокьонех волча ви-калца, 2025-2026-ча шерашка берашца хатар хиннача шахьарий, кхалений администрацешка ухаш, бераш лорадара тлехьа длакхухьа безача балхах дувцаш, кьахьег оаха. ГИМС болхлоша, хатар хиннача оарцагъухарий «Защита» яхача оаглон доакъашхоша, 240 бер юкьелоацаш, из деррига хьалхадоаккхаш кхетаченаш длакхихьай. Берашта хьех хих лорадалар, хила вахача сага эггара хьалхара гло дар мишта хила деза. Тахан дешархошца, студенташца, берий беша ухаш долча берашца длакхухьаш латташ болх ба из.

- 2027-ча шерара цу оаглонцара болх лертла хурглолаш, фу аргдар ла шахьарашкарча, юрташкарча кулгалхош-ка?

- Эггара хьалхарча оаглонца меттайоалае еза хий лоаттадарах цаг волча оператора хин моттигаш. Ци яьлча хий хьаийдеш йолча моттигашта, гидранташта парглатта длатлабаха йиш йолаш хила беза цу оаглонцара болхлой. Ма дарра аьлча, цьаьккха новкьарле хила йиш яц цу наькъ тла. Керттердараш лорадеш хилча, хатараш клезигагъа хул. Цераш ювлара кхерам бола ха латгача хана, кьаьстга фийла хила веза саг.

- Баркал хилда хьона, Алексей, тхона терко ярах, иштта яьржа интервью яларах. Аьгтув болаш хилба шун болх!

6 КЪОНАХИЙ

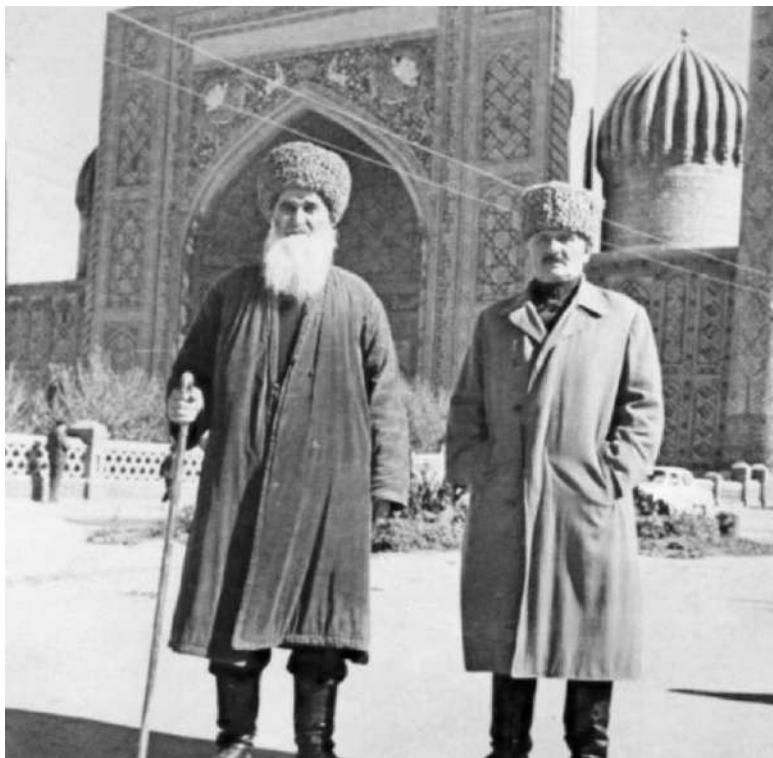
Дикача нахах а дика саг

Оздой Гүме Ювназ дагалаьца

Іарчакханаькъан Сали

Со зІамига волаш е кхувш воагІаш, вай мехка маьждигаш дацар. Вешта, вІалла дацар аьлча-м нийса хургдац, долаш дар, бакъда болх беш дацар. Цар тхов кІалха тайп-тайпара цехаш е кинотеатраш хьадийлладар цу хана хиннача коммунистий Іаьдало. Ламазаш наха шоай цІагІа е цхьаннахьа наьха коа вІашагІбетталуш дора. Наха юкье гІорбаьнна бувцаш бар дин викалаш хила-рах тарра чІоагІа сий деш хинна дІабаьнна а хІанз бола а нах. Царех вар БІарахой Асхьаб-молла, Даскенаькъан Эке Іумар, Іарчакханаькъан ІбрахІим-молла, Малсаганаькъан Бийсолта-молла, Евкуранаькъан ХьажаІал-молла, Оздой Саьлмарзий Махьмад, царех тарра кхыбараш. Цар цІераш къаман юкье дикка дІачІоагІеннаяр, цудухьа моллагІча гІулакхаца бувзабенна уж нах шоай коа-карта эттача, къамо юхь ца еш дІабахийтацар уж. Наха ховра цар харцо ювцаргІоацилга, тийшача балхах хІама дергдоацилга, дицадар, маслахьат дер мара. ХІаьта а цар леладаь гІирсаш уж кхьча нахал эргаш хулийташ дацар: лакха элтара кийнаш, фетингаш дагІа коч, макинтош, плащь е полтош, иккаш, бейоаллаю Іаса. Цу тайпара барзкъа моллагІча гІалгІай воккхача сага леладе тоам бар цу хана. Нагахьа санна аба ювхаш саг вайча, цох тамаш еш моттигаш нийслора, хІаьта цхьаццаболча партийни болхлоша из мога ца де а тарлора, цох бусалба дин пропаганда яр санна хІама лоархІаш.

Цу тайпара хьал вай мехка латтача хана, цхьан дийнахьа Наьсарерча урам тІа сона вайра цІе аба ювхаш воагІа кІайвенна саг. Цун бе Іаса йоаллар, лоа мо кІай модж а иштта кІайча кхаькхх яь кий

а туллар цунна. Иштта саг бІаргавайча, нах, юха а сецаш, хьежаш Іара цунга, из къайла-валлалца. Цу заман чухьа та-машийна хеташ хІама дар из. Сона хацар из малав, мичара ва, мишта ваьха саг ва. Цхьабакъда вІалла шеко йоацаш дар цаІ – цу къоаночо дуккха а тайп-тайпара уйлаш сомаяьхар са дег чу. Сона езаелар цу сага дегІа кеп, иман, тІабувха гІирс. Цу хана мара цІаккха гІалгІа вайнавацар сона аба ювхаш. Из малав ха чІоагІа лайра сона. Хетта волавелар нахага. Мерешканаькъан Султана, берий «СелаІад» яхача журнала редакце Іохайша дагІаш, аьлар; из саг шийна а вайнавар, Оздой Гүме Ювназ яхаш вар из, Іаьдала балха тІа а хинна, каьхата мотт ховш, динах воалаш саг вар из. Бакъда цунна а дукха хІама хацар цох, сона ховчул совгІа.

Цхьан дийнахьа, дукха ха йоацаш, Наьсар-Керте яхача Оздой Хьатой Маржанах газета лаьрхІа язде дагадехар сона. Из яр 50 шера ший юртарча юхьанцарча ишколашка болх баь, ГІалгІай Республикан гІоръаьнна хьехархо (2005), цул совгІа хоза байташ язье а хов цу кхалсага. Цунца къамаьл деш, цо хьаденнача сурташка хьежаш вагІаш, цІаьхха, гучадаьлар моцагІа денз вовза гІерташ со лела саг латта шиь сурт. Цецвалар лочкъаде маганзар сона. Мишта кхаьчад уж Хьатой Маржанага? Из хаттар делар аз фусам-наьнага. Цун да Хьато шаккха ког баьккха, вордигашца мара лелалуш хиннавац. БархІ йиІий да хиннав из, цаІ мара воаца воІ Сибре валар бахьан долаш.

- Уж сурташ сона Гүме Ювназа деннад, - аьлар Маржана. -Тха тайпан а волаш, чІоагІа дика саг вар Гүме Ювназ. Касткаста воагІар из тха даь зерат де. Цунца къамаьл дийя, ламаз дийя, чай меле, дукха сулхьаш доахаш ваьгІе, дІаводар из. Хийра воацаш, гаргара саг вар из, кхо-диь доал мара юкь-

едоланза. Хоза воккха саг вар, хьаькьал долаш воккха саг вар, лер хоза долаш вар.

Цамогаш вола саг лархІар, цун зерат де вахар, шийна пайда лехилга дац, дог ийшача сага товр дар да. Укхаза дика гучайоал вайна цу сага оамал: къахетаме хилар, унахочох дог лазар, ма хулла цунна Гюновкъостал де, тоам бе хьожаш хилар. Иштта вагІаш, уйлаша дикка гаьнаваьккхар со, къонача шерашка юхавугаш. Цхьан боад къовлабеннача сарахьа Наьсарерча Дудайнаькъан Султана цІерахча урамах ІовоагІар со, багайоаллаш гІаьле а йолаш. Цу хана гІаьле увза Іомалуш вар со (хІанз-м 30 шу гаргга ха аз из бе ца йолла). ЭгІахьара хьалвоагІа саг гора сона, бакъда боадонах белгІала малав ха хала дар. Боккхо гІаьленах кІур боаккхаш, со ваха ІотІаэттача, сона вайра тхьовра лакхе айса бийцар санна гІирс бувхаш, лоа мо кІай модж йола къоано. Цу хана миссел айса гІаьле увзарах эхь хийттадац сона цхьан сага хьалхашка. ЧІоагІа эхь хийтар сона цох. Цо-м хІама аланзар сога, ше хьаькьал долаш саг хиларга хьежжа. Аз айса кхетадергдолаш дитар цо, гІаьле увзилга зуламе оамал йолга, боккхача наха хьалхашка эхь долаш хІама долга.

Цига боад къовлабенначул тІехьагІа из мишта нийсвеннавар яха, уйла е ваьлар со. Атта кхетадир аз къоано цига нийсвалара бахьан. Цу урам тІа бахар цар тайпан нах: Оздой Батарбика, Жабраила, Іисай кхоь дезал. Цига цхьаннахьа ваьгІа воагІаш хила тарлора из. Ха-м даьра хац белгІала, из цига мишта нийсвеннавар. Ше-м Наьсарен кхьча оагІорахьа вахар из.

Тха газета редакце чувенавар дукха ха йоацаш фотограф хинна Оздой ЗахІир. Цо геттара дух тІа ваьккхар со Гүме Ювназа дезал мичахьа бах, адрес делар, цул совгІа виІий Беслана йиІига Залинай телефон елар. ХІанз са уйлаш кхоачашхулаш латтар. Хетаргахьа, кастга кхоллада ла мегаш дар Гүме Ювназах дола йоазув. Цу гІулакха сона дикка новкъостал дир цун виІий-йоІа. Цох мел дола каьхат, къахьегаме книжка, тийнна совгІаташ, цун хинна бувзамаш довзийтар сона цо.

Гүме Ювназ ваь хиннав, каьхаташка диллача, 1892-ча шера, амма Залинас дувцачох, из бокъонца йолча цун ханага хьоже-тохке 10 шу зІамагІа хиннав. Ший ха оттаяйта хиннай цо иштта, малагІча гІулакха оттаяйта хиннай тахан вайна ховргдац, цох дола кхы а дуккха хІамаш цаховш мо. Иштта 10 шу йоккхагІа хургйолош ха оттаяйта хиннай цун фусам-нанна а. Ювназ ваь хиннав Шолхи яхача юрта, цхьадолча книжкеш тІа Шалхи аьле йоаккх цу юрта цІи, хІаьта эрсий меттала

тахан Октябрьское оал цох. Онгушт ше санна хІана яц аьнна, лоархІаме а хьамсара а хиннай гІалгІашта из юрт. Іоган Брамберг яхача сага ший «Исторически, топографически, этнографически, тІема Кавказ йовзийтар» яхача книжка тІа 1834 шера яздаь хиннад: «Хетаргахьа аьлча, 70 шу хьалха ГІалми лоамашта юкьера арадоалача, гІалгІаша йилла хиннай Шалхи яха юрт...» Вешта аьлча, къаман ширача юртех цаІ хиннай Гүме Ювназ ваьр. Сурташка диллача, Іалама хоза моттиг я из. Из цига мел ваьхав белгІала хьаала ховргдола саг тахан висавац. Хетаргахьа, вай мохк бохабилцца цига Іийначох тара ба цар дезал, хІаьта Сибрера цІабаьхкача Наьсаре баха хайшаб, НурадиловгІар Х. цІерагІча урам тІа, хІана аьлча гІалгІай ширача юрташка хьалчубуташ а цабуташ а моттигаш хиннай.

Залинас дувцачох, цун фусам-наьна нана Інаркьерча Кхоартой хиннай. ХІаьта из ше аьлашха болча абзой овлан тІара, цар йиший-йоІ хулаш хиннай, йоах. Вешта аьлча, Марема наьна наьн-нана абзой аьлан йоІ хиннай, Албохчанакъанга маьре ена. Цо яь йоІ Кхоартошка яхай, Кхоартошка яхачо яь йоІ Дзовранаькъанга хиннай, Дзовранаькъанга маьре йолчо яь хиннай Марем. Из мала хиннай хац сона, бакъда Ювназ ше а хиннав бокъонца аьлий цІен тІа кхийча санна иман долаш, наха ше везаволийташ саг. Тайп-тайпарча балхаш тІа хиннав вай мехкахо.

Дунен дешар дийша ца хилча, из дІаэцаргвоацаш хинна моттигаш я цо къахьийгараш, цига ха дезаш хиннад шаьра эрсий меттала язде. Бакъда цун дешарах дола тешал вайга тахан хьакхьаьчадац, белгІала ховш дац цо малагІа училище е курсаш яьха хиннай. ХІаьта Іарбий йоазув-м дисад цо ший кулгаца даь, КъорІа деша а ховш хиннав из. Сога кхаьчача цун къахьегаме книжка хьалхарча оагІон тІа яздаь; 1939 шерга кхаччалца цо къахьегаш яьккха ха кхойтта шуи кхо бутти ба, аьнна. Вешта аьлча, 1926 шера денз, къахьегаш хьавенав из. Цун бокъонца яьнна ха хиннай цу хана 22 шу. Цу кхойтта шера 20-зза хийцай цо ше къахьегаш хинна моттиг. ХІанз санна цхьан метте дІа а этта, йІаьххача хана хьаде балхаш хиннадац цу заман чухьа.

Цхьаннахьа нийсбенна болх чакхбаьлча, цхьаькханахьа водаш, къахьеге дийзад цун. Тахан а дукха ба вай мехка иштта къахьегаш бола нах. Уж деррига балхаш цо даьд, Нохч-ГІалгІай республикан доазонашкара ара ца воалаш. Каьхата мотт ховш, наьха хьашташ лоархІаш, царца тарвала ховш хинначох тара ва Ювназ. Къаьстта а белгалдаккха лов, ший

хьинар, къахьегам хьамсара мохк хозбара дІабала гІерташ, ший къаман хІама тоаде гІерташ хьавенав из. Цунца цхьана тайп-тайпарча лоалаха даьхача къамашца хьоашал долаш, уж лоархІаш, царга ше лоархІийташ ваьхав из беркате воккха саг. Ше хьегаш дола къаший цІенна юхе доацаш, ше пайдане хургволча дІаводаш, эшача моттиге наьваоалаш хьийгад цо.

Масала, 1939 шера лайчилла бетта 27-ча дийнахьа из хьожаваш хиннав Пседахски кхален мах бара отдела кулгал де. Цу моттигах хов вайна, из тикашта доал деш хиннилга. Укхаза майрра ала йиш я; цу ханарча хьакимашта юкье вовзаш, лоархІаш вай мехкахо хиннав, аьнна. Цу тайпарча балха тІа хьожавеш вола саг ше дикача оагІорахьара хьагойта, наха юкье вовзаш, балхах кхеташ хила везаш хиннав. Иштта хинна а хиннав, хьагучох, Гүме Ювназ. Цунна тешал деш я цо тІехьа тІайоагІача хана къахьийга моттигаш. Масала, къахьегаме книжка тІарча аргІанарча йоазоно йоах, 1941 шера аьтинга бетта шийттлагІча дийнахьа денз, из къахьегаш хиннав Нохч-ГІалгІай АССР Шатоевски кхален прокурора гІонча волаш.

Цу дарже вола саг, вайна ховш да-кх, дийша, каьхата мотт ховш, моллагІа каьхат оттаде таро йолаш хила везаш хиннилга. Цу шерашка прокурора гІончанна тІалатташ хиннар дукха болх хиннаб. Цунна чудоагІаш хиннад къахьегаме моттигаша, хьакимаша мехка закон лорадой, кхоачашдой хьажар; судашка дакъа лацар; лийца боахкача наьха хьалашта тІахьожам лоаттабар, ше а уголовни гІулакхаш тахкар, бахархой лоткъамаш довзар, царца бувзабенна болх бар, иштта кхыдараш. Из санна бола болх лелабеш вола саг лоІам чІоагІа болаш, бакъдолча хІаман тІара ца воалаш, нийсхо йолаш хила везаш хиннав. Вайна хов-кха из фу ха хиннай,

мехка лавттар фу хьал хиннад. Сталина мехка доал даьча заман чухьа кхераме, чоагIа лоравала везаш гIулакх хиннад ГIуме Ювназага кхаьча хиннар.

Из болх, шийгара гIалат ца лоацийташ, цо баьб вай мохк бохабаь, нохчий а гIалгIай а Сибре баххьалца. Къахьегеама книжка тIа йоазув латт: «Балха тIара мукъавалийтав 1944 шера саькура бетта 23-ча дийнахьа». Из фу ди да тахан, дашха ца дезаш, дика ховш да къоначарна а къаьначарна а. Кхыча дешашца аьлча, цIена, ший декхарех лоархIавеш, мехка законаш ше лорадеш а нахага лорадайташ а хъавоагIа саг, «халкъа моастагIа» яха ийрча цIи IотIайилла, гаьнарча Казахстане Iовахийтав. Саг йоалайя, цу ханале 11 дезалхо а малхааьнна саг хиннав из, бакъда из йоалайрах дола тешал 1963 шера мара хьаййцадеце а, цо саг йоалайя ха дуккха хьалхагIа хиннай. Цу хьакъехьа дувцаш цхьа хоза хIама а да. Йолаи зIамигача сагаи юкьера бувзам бувцаш. Цхьан юкъя военкоматаца бувзабенна болх беш хиннав вай мехкахо. ТIой-Юрта нийсвеннав из, кагий нах гулбаь, царна эскаре тIабехаш тIема билеташ дIадала дезаш хиннав Ювnaz. 26 зIамига саг хиннав уж.

Уж юртсовета хьалхашка гулбаь, къамаьл деш волча хана, хи тIара йоагIаш йола шийна иййха йолI баргайча: «Цу дIарча ийIий хьамара, тIема билеташ дIа а денна, аз тахан чудохийт шо, белггаларча дийнахьа тIадоагIаргдолаш», - аьннад йоах зIамигача сага. Иштта езаенна хиннав, яхаш, дувц из ший хургIола фусамнана Дзовранаькъан Зоврбика Марем. Цар шинне боккха дезал а хиннаб. Шийтта бер хиннад цар, ялхнегара дIа мел ийккхараш 18 шерга кхачале байнаб. Дисараш хиннад 3 воли 3 йоли. Цар цIераш хиннай: Хьусен, Руслан, Беслан, Люба, Лида, Хадиджат. Уж шоаш а ялххе карарча хана доацаш да, царех хьабаьнна дезалаш бах Наьсаре, Эккажкъонгий-Юрта, ТIой-Юрта, Эбарга-Юрта. Цар лелаю бе-бе тайпан цIераш; Козой, Исмейланаькъан, Алхой. Царех цаI я ер йоазув де сона гIо даь наьсархо Оздой Залина. Ювnaz а Марем а Шолхе баьб аьнна яздаьдале а, цу заман чухьа Наьсаре а ТIой-Юрта а бахаш хиннаб.

Сибре бигачул тIехьагIа, Оздой дезал нийслу Кокчетавски областа Разуевски кхален Андреевка яхача юрта. Карарча хана из юрт, Кьилбаседа Казахстане чу а йоагIаш, Габитов Мусрепа цIи лелаеца кхален доазон тIа я. Къаьстта нах баха моттиг санна из хьахиннай 1897 шера Полтавски, Харьковски, Черниговски губернешка нах цига совцарах. Цига IотIабига хиннаб мехкахьаха

гIалгIай а.

1945 шера наджгоанцхой бетта 15-ча дийнахьа ГIуме Ювnaz балха дIаййца хиннав Кокчетавски областа Андреевски п/хоза (племхоза) бригадиралла. Цун болх бувзабенна хиннаб кердача, дикагIча фух дола доахан кхедеча наха кулгал дарца. Ала деза, тахан а цига я юртбоахам лелабара хьалхалатта моттигаш. Цу балха тIа дукха ха яккхац цо. 1946 шера из хьожаву Андреевски м/завода инспекторалла. Мишта кхетаде деза «м/завод» яха дош. Цу заман чухьа колхозий доалахьа хиннай хьаьраш а (мельзаводаш), генарий даьтта доаккха заводаш а. Ювnaz болх баьча юрта а хинна хила тарлу цу тайпара заводаш, бакъда цо инспекторал леладаьр хьайра хиннай е генарий даьтта доаккха завод хиннай дагадаагIаш саг вац карарча хана. ХIаьта а цун балха чудоагIар тIахьожам лоаттабар хиннад, моллагIа цу шиннех из завод хиннае а.

ДIахо цо баь болх бувцаш дола йоазув хад къахьегеама книжка тIа. Из пенсе белггала малагIча шера вахав а гучадаккха хала да, хIана аьлча Акмолински областа Атбасарски вахара Iалашо еча моттиго хьаденнача «къоаналла пенсе вахав» яхача №83 йолча удостоверене тIа белггала оттадаь шу а, бутт а, ди а дац. Цу моттигера хьаденнача № 291 йолча удостоверене яхачох, цун пенси хиннад 210 сом, из каьхат хьаденна ха я 1955 шера саькура бетта 22 ди. Цу тIа белгалдаьккхад; 150 сом пенси да, 60 сом тIехьара тIатеха (надбавка) ахча да, аьнна. Цу тайпара тIатохараш цу хана деш хиннад пенси доккха а деце, саг дIахо къахьегаш а хиннавалле. Хетаргахьа, ГIуме Ювnaz а пенсе вахачул тIехьагIа дIахо а къахьегаш хиннав.

Таханара дуккха кагий нах гу сона можамаш йита. Хьалха модж йита ший даьна, нанна бIаргагор кхераш хулар зIамига саг. Из дувзаденна дар къаман эзделаца. Модж а ший ханнахьа йита еза, ханал хьалха ца а юташ. Къаьстта а ала лов, дуккхача кагирхоша шоай сибаташ ийрчадоахаш из лелаеш хилар. Геттара IойIаьхьалийте, бIарчча шера кIод ца тохаш, ехк ца хьокхаш. Цхьан имама дийцар из. Сага мосаш еннай цун сибат хозде аьнна, нагахьа санна уж сага сибат доаккхаш яле, уж лелаьр хьарам дац, амма цар сага куц доадеш хуле, сибат ийрчадоаккхаш хуле, тIаккха из хьарам да. ГIуме Ювnazа модж доал деш, ше цо хозвергволча тайпара, дийшача наха яхача беса лелаяьй даим. Цудухьа дуккхача наха хеталуш дар, можо а, барзкъо а, оамало а ховеш саг ва наьсархо. Укхаза са дувца безам ба, Залинас ший даь-дас

даьд яхаш дийца хIама. Бех-токхамеча балха тIа волаш, модж йита хиннав Ювnaz. Цун балхага хьажа арахьара парте болхлой баьхка хиннаб. Шоаш хьожачунга хьежа баьлча, юхера дIаболхаш аьннад: «Из модж дIаяккха еза Iа, ер болх бергбале». Цу хана КПСС доакъашхо волаш хиннача Ювnazа, модж йоацаш со мегаргвече, ер да шоана партбилет, аьнна, хиннад. Шийгара коммунистически парте доакъашхо хилара тешал цигга Iудилла, цIаваха хиннав из, яхаш, дувц.

Фу партболхлой хиннаб-хьогI уж, аьле, цецвоал из аьннача нахах. Коммунизм кхайкаеш хинна Карл Маркс, Фридрих Энгельс, Ленин Владимир, Дзержински Феликс, дуккха революционераш-коммунисташ можамаш лелаеш хиннаб. Партена сенна новкъа хиннай ГIуме Ювnazа модж? Цох кхета магац сона. Цул совгIа, цунга из хоза товш хиннай. Мичча беса дале а, партера араваьлар цу заман чухьа вай мехкахо.

Техьа тIадоагIача шерашка, бусалба динца чоагIа вувзавенна волаш, ше фу лаладу ховш, бусалбал фу яхилга да, из мишта леладе деза дика кхетадеш хинначох тара ва из. Дукхача зераташка, динца чоагIбеннача лоалаха ядача республикашкарча нахаца хьоашал долаш, барзкъан а нигитий а Iадаташ лорадеш ваьхав из. Шийга товргдоаца, бусалба сагага товргдоаца хIама деш оамал хиннаяц, хIанз къоано ва ала мегаргдолаш хиннача сага. Эггара хьалха Далла Iамал яр хиннад цо шийна хьалхашка оттадаь декхар. Духхьал хабарца а воацаш, гIулакхашца, децца, нигаташца бусалба саг хиннав ГIуме Ювnaz. Мехка эггара хьалхарчарех аба тIайийха ше араваьлча, наха фу аргдате, яха уйла цун саготдеш хиннаяц. Ший бусалба сага паразаш кхоачашдар хиннад цун керттера вахара хьисап. Марха кхабар, ламаз дар, загат далар, ХьажцIа вахар яхараш санна дола хIамаш хьамсара, лорадеш хиннад цун. Дукхача дин викалашца бувзам лоаттабеш, бейнарий а зерат деш ваьхав из саг. Шийна хетар духхьал дIаоалаш а хиннав, нагахьа санна из бакъдале, цхьаккха тайпарча хьакимех е Iаьдалаца ца къахкаш. Залинас сона деннача, ГIуме Ювnazа леладаьча хIамаех да 1969 шера маьцхали бетта 30-ча дийнахьа арадаьнна хинна «Грозненский рабочий» яха газет. Ховш ма хиллара, из дар эггара дукхагIа республике дешаш хинна газет – КПСС Нохч-ГIалгIай обкома орган. Цу тIа даь йоазув чоагIа теркалдора коммунисташа. Ювnazа бусалба ди-нахи коммунистий наькъахи аьнна дешаш кепа теха хин-

над лакхе хьоахадаьча газета оагIонаш тIа. Массехк калам йоалаергья аз цу къамаьла юкьера. «Оздой Ю, пенсионер. Оаха тIом баьб Советий Iаьдал бахьан долаш. ХIаравар декхариьла ва довза а сий де а советски законий; хIана аьлча цар лораю вай бокъонаш а сатувсамаш а. Коммунистий идеологи тарлуш яц дин идеологеца. Нийса яхий аз?.. Вайна цIаккха дицдала йиш йоацаш хIама да из...»

Ше малагIча моттигашка хиннав, малагIча дин викалашца бувзам хьаллоаттабеш ваьхав дIаяздеш хиннад Ювnazа. Цудухьа тахан къаьгга гуш да цо кхихьа наькъаш, хьаллоаттадаь доттагIал. ДIахо аз доалладу масалаш цхьа алап ца хувцаш, цо Iояздаьча тайпара да. Чанти-Юрта АIллах-молла волча кхозза хиннав; Кизил-Юрта имам Мухьмад-Шейх волча пхезза хиннав; Бейтухи лоамашка имам Муса волча кхозза хиннав; Ботлихера 7 километр дIахо уллача Ассанте цкъа хиннав; цигара гаьна доацаш да Магрип-Шейха зерат, цига шозза хиннав; Наурера Iусман-хьажа волча кхозза хиннав; Астраханерча Махьмуд-Эффенде зерат долча шозза хиннав; Хунзахера Або-Муслим волча итгазза хиннав; цун даь-веший къонгаш Ахьмад, Iаббас болча ворхIазза хиннав. Курчалой лоамашка имам Берс-хьажа волча итгазза хиннав; Овтурера йиша хьажа Мате йолча массаза хиннав дIаяздаьдац.

Лакхе цIераш яьха нах а моттигаш а яьржа я ерригача Кавказе, царна юкье я нохчий, селий, гIазкхий бахаш йола моттигаш, бе-бе зера-

таш. Цар къаьгга тешал ду ГIуме Ювnaz дин гIулакх мел цIенхашта хеташ а лелаеш а хиннав. Укхаза ца хьоахади-ча далац цун цIи хьехаеш, из а кхыбола Кавказа дин викалаш а хьоашал бехаш, Иорданера дена хинна каьхат. Из дайта хиннад Амман яхача шахьара Чурча ГIулакхий Министерствера Москверча Иордане ви-калга (посолага). Цунга дех пхе сага Иордане хьабахка визаш ялар, царех цаI гIалгIа Оздой ГIуме Ювnaz ва, виь – Селий мехкара бахархой. Уж пхи саг юха цIавайта декхар шийна дIатIаййца хиннар ва Зарка яхача шахьарера Шахьыр Арслан. Цу тайпара каьхат дена хиннад 1969 шера аьтинга бетта 29 дийнахьа. Каьхата я укх тайпара №10314/5/10. Каьхат эрсий меттала даьккхар хиннав Кьилбаседа Кавказа бусалба наьха урхаллен председатель Курбанов. Залинас яхачох, уж 5 саг Иордане дIавийха хиннав, цигара ХьажцIа вахийтар духьа.

ГIуме Ювnazа хувцаш лелаш кхоь аба хиннай: цIе, баьццара, кIай. Сона из Наьсаре вайнав цIе аба ювхаш. «Селий мехка водаш хилча, кIайяр ювхар цо», - яхаш дувц Залинас ший даь-даьх. ХIаьта баьццарьяр цо, хетаргахьа, цхьа доккха бусалба наьха цIай долаш, е лоархIама вIашагIкхетар долаш мара ца ювхаяьчох тара да, цу тайпара аба цо нагахьа мара ювхаш хиннаяц.

Карарча хана из сийдола, денал дола къоано воацаш ва, из кхелхав 1974 шера, ший 72 шу даьннача хана. Из мел вайзача а цкъа мукъагIа бIаргавайнача а наха из цIаккха вицIургвац.

«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ПРАВИТЕЛЬСТВА РИ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ +7 (8734) 55-11-57, ЕДИНЬИЙ ТЕЛЕФОН СЛУЖБЫ СПАСЕНИЯ 112

сердало

Учредитель:
Государственное
автономное учреждение
«Издательский дом
«Сердало»

Главный
редактор:
Курскиева Х.А.

Адрес редакции и издателя:

Республика Ингушетия,
386101, г. Назрань,
Тер. Центральный округ
пр. И.Базоркина, 60.

Тел.: 8 (8734) 77-11-84

Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована

Управлением Роскомнадзора
по Республике Ингушетия.
Рег. номер ПИ № ТУ 06-00033
от 16 декабря 2024 г.

Е-mail: serdalo@yandex.ru

Сайт газеты: serdalo.ru.

Набор и верстка произведены
в компьютерном центре
ГАУ «Издательский дом «Сердало».

Время подписания номера
по графику и печать:

22 июля 2026 г.
Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не
совпадать с позицией редакции.
При перепечатке
ссылка на газету обязательна.

Письма, рукописи, фотографии,
рисунки не рецензируются и не
возвращаются.
Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве

«Южный регион»,
с готовых диапозитивов
Адрес: 357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.

Заказ № Тираж: 2000 экз.

Францерча
лораша
дIатIаэца ца
тига унахо
толамца
эттIайир вай
ИРКБ

Оздой Ийса

Ха яхача кхалсага чIоагIа хала лоархIаш йола операци еш хилар вай мехкарча Iоахашканакъан I. цIерах йолча дарбанчера лораш. 71 шу даьннача кхалсага керта хьаэца массехк дестам хиннад. Нейрохирург вола ГIазгиренакъан Iумар хьалхазтта дIайихьай из хала лоархIаш йола операци.

«Унахо ха яха хиларал совгIа, массехк лазер дегIаца долаш яр – диабет, гипертони, иштта дог а дика доацаш. Из бахьан долаш тигадац Францерча лораша из эттIае. Дарбанче Iочуйоалаеча хана, аьрда кулг, ког тхьайса латташ яр унахо, керта хьаэцара дестам чIоагIа хиларах. Керта лакхера тути хьалхийца, доккха дестам дIадаьккхар лораша. ВIалла а дага ца хиннача тайпара меттаера унахо: эттIаяьц кхоалагIа дийнахьа кулг, ког хьоаде могаш яр из. Из хоам «Сердалога» бир вай мехкарча цу оагIонцарча министерстве.

Онкологически диспансере химиолучевой терапи дIахьош я из тахан. Цу гIулакхо хьагойт ИРКБ нейрохирургически оагIонцара лораш лакха говзал йолаш болга.

Г ОБЪЯВЛЕНИЯ

Утерянный диплом, выданный СПТУ №14 г. Назрани в 1984 г. на имя Оздоева Мустафы Магометовича, считать недействительным.

Утерянный аттестат №06240167169, выданный ГКОУ «РЦДО» г. Магас в 2024 г. на имя Долова Али-Шахрияра Руслановича, считать недействительным.

Утерянный аттестат серии АЗ №006960, выданный Назрановской СОШ №3 в 1991 г. на имя Измайловой Розы Тархановны, считать недействительным.

Утерянный аттестат, выданный СОШ №18 с. п. Альтиево в 2023 г. на имя Муталиева Сайфуллы Темуровича, считать недействительным.

Утерянный диплом серии 06 НПА 0001468, выданный Политехническим колледжем г. Назрани в 2012 г. на имя Евлоевой Тамилы Салмановны, считать недействительным.

Ерригача Росссе Iаддалхой чемпионате ваха хилар вай Мехкада

ГIазданаькъан Ахьмад

Россе Iаддалхой Чемпионат вай мехка эггара хьалха дIахьош я. 350 Iаддалхо вар гулвенна хиннараш. Шин доазон тIа дIахьош яр яхьаш – «Мужече» оалача спорта моттиге, ЖIайрахьа кхален Аьга-Кхале. Вай мехкада Келаматанакъан Махьмуд-Иаьла хилар цига ваха.

«Спортсменащца, судахошца, цу гIулакха хьалхазттарашца кьамаьл хилар са. Яхьашта лакхача боараме кийчо яь хилар белгалдир цар, иштта вай мехкара Iалам чIоарIа дезаденна бар. Иштта йолча яхьашка гIолла, спорт йоаржарал совгIа, хьаьшашта мехкара хозал дIагойта йиш хилар да лоархIаме. Яхьашка дакъа лаца боарIаш мел бараш вай кьаман Iадаташ, оамалаш, истори, культура яйзе болх. Геттара дика да

из лоархIаме кхетаче лоамашта юкье уллача моттиге йоаржаяь хилар. Деррига а хоза тоаденна хиларо ший тайпара хетийт из яхь», - язду вай Мехкадас ший Телеграмм-оагIон тIа.

Вай кьам массахана хиннад хьаьша тIаэцар лакха лоархIаш, турнира доакъашхой цу оагIонца ювзаенна хоза уйлаш хиларах теша лов тахан. ДIахойодача хана кхы а хургья

вай мехка иштта йола Ерригача Росссе яхьаш. Спортацара буьзам чIоарIбара тIехьа, ма хулла дукхарIа кагирхой цу юкье хилийтара тIехьа кьахьегаш ба мехка.

Внимание: газопровод!

По землям Назрановского, Малгобекского, Сунженского районов и г. Карабулак РИ проложены магистральные газопроводы и газопроводы-отводы с параллельными кабельными линиями связи, обслуживаемые Моздокским ЛПУМГ ООО «Газпром трансгаз Ставрополь». Ось газопроводов на всем протяжении обозначена километровыми знаками, а пересечения газопроводов с автомобильными дорогами и водными преградами - километровыми знаками и знаками «Осторожно: - газопровод», «Остановка запрещена».

Для обеспечения безопасной эксплуатации и транспортировки газа предусмотрены зоны минимальных расстояний согласно СНиП 2.05.06-85* до 350 метров в зависимости от диаметра трубы и охранные зоны шириной 25 метров в каждую сторону от оси газопровода согласно правилам охраны магистральных газопроводов. Вдоль подземной части газопровода охранный зона устанавливается в виде участка водного пространства от водной поверхности до дна, заключенного между параллельными плоскостями, отстоящими от оси газопровода на 100 метров с каждой стороны.

В охранный зоне магистральных газопроводов категорически запрещается производить всякого рода действия, могущие нарушить нормальную эксплуатацию трубопроводов либо привести к их повреждению, в частности:

- перемещать, засыпать и ломать опознавательные знаки, проводить земляные работы;
- открывать люки и двери ограждений узлов линейной арматуры, станций катодной и дренажной защиты, линейных и смотровых колодцев и других линейных устройств;
- разрушать берегоукрепительные сооружения, земляные и иные сооружения, предохраняющие газопровод от разрушения; устраивать всякого рода свалки, выливать растворы кислот, солей и щелочей; производить дноуглубительные и земляные работы;
- разводить огонь и размещать какие-либо открытые или закрытые источники огня;
- проводить работы с использованием ударно-импульсных устройств и вспомога-

тельных механизмов, сбрасывать грузы;

- огораживать и перегораживать охранные зоны.

В зоне минимальных расстояний категорически запрещается:

- возводить какие-либо постройки, размещать стоянки, гаражи, коллективные сады с садовыми домиками, дачные поселки, жилые здания, отдельные промышленные сельскохозяйственные предприятия, тепличные комбинаты и хозяйства, птицефабрики, молокозаводы, карьеры, разработки полезных ископаемых;
- сооружать проезды и переезды через трассу газопроводов и газопроводов-отводов, устраивать стоянки автотранспорта, тракторов и механизмов, размещать сады и огороды;
- заниматься производством мелиоративных земляных работ, сооружением оросительных и осушительных систем;
- заниматься строительно-монтажными и взрывными работами, планировкой грунта;
- производством геологическочных, поисковых и других работ, связанных с устройством скважин, шурфов;
- заниматься содержанием скота и устраивать водопой для скота.

Перед проведением работ в охранный зоне и зоне минимальных расстояний газопроводов и газопроводов-отводов необходимо получить согласование и письменное разрешение на их производство в Моздокском ЛПУМГ ООО «Газпром трансгаз Ставрополь». Несоблюдение вышеуказанных требований может создать угрозу причинения вреда жизни и здоровью людей, а также имуществу физических и юридических лиц.

Адрес:

Моздокское ЛПУМГ:

363750, п/я №1.

Телефоны:

(886736) 2-60-06, 7-50-24;

Диспетчер (886736) 60-229.

Лица, виновные в механическом повреждении магистральных газопроводов, кабелей связи, средств катодной защиты, привлекаются к административной и уголовной ответственности в соответствии с действующим законодательством Российской Федерации.

Статья 167 УК РФ. Умышленное уничтожение или повреждение имущества.

1. Умышленное уничтожение или по-

вреждение чужого имущества, если эти деяния повлекли причинение значительного ущерба, наказываются штрафом в размере до сорока тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного на период до трех месяцев, либо обязательными работами на срок до трехсот шестидесяти часов, либо исправительными работами на срок до одного года, либо принудительными работами на срок до двух лет, либо арестом на срок до трех месяцев, либо лишением свободы на срок до двух лет.

2. Те же деяния, совершенные из хулиганских побуждений, путем поджога, взрыва или иным общеопасным способом либо повлекшие по неосторожности смерть человека или иные тяжкие последствия, наказываются принудительными работами на срок до пяти лет либо лишением свободы на тот же срок.

Статья 168 УК РФ. Уничтожение или повреждение имущества по неосторожности.

Уничтожение или повреждение чужого имущества в крупном размере, совершенные путем неосторожного обращения с огнем или иными источниками повышенной опасности, наказываются штрафом в размере до ста двадцати тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до одного года, либо обязательными работами на срок до четырехсот восьмидесяти часов, либо исправительными работами на срок до двух лет, либо ограничением свободы на срок до одного года, либо принудительными работами на срок до одного года, либо лишением свободы на тот же срок.

Федеральный закон «О газоснабжении в Российской Федерации».

Часть 3 статьи 32. Органы исполнительной власти и должностные лица, граждане, виновные в нарушении правил охраны магистральных трубопроводов, газораспределительных сетей и других объектов систем газоснабжения, строительстве зданий, строений и сооружений без соблюдения безопасных расстояний до объектов систем газоснабжения или в их умышленном блокировании либо повреждении, иных нарушающих бесперебойную и безопасную работу объектов систем газоснабжения незаконных действиях, несут ответственность в соответствии с законодательством Российской Федерации.